

مهرهای شاهزادگان قاجاریه

رضا فراستی

یکی از راههای شناخت اسناد تاریخی و نیز پی بردن به اهمیت آنها، آشنایی با مهرهای موجود در اسناد است. در شماره ۱۷ این فصلنامه، مهرهای به دست آمده از شاهان و ولیعهدها و نیز نواب سلطنت قاجاریه معرفی گردید. در این شماره تعداد ۲۲۱ مهر دستی یا چاپی و یا سربرگ به دست آمده از ۶۹ شاهزاده قاجاریه معرفی می‌گردد. قبل از شروع مطلب، چند نکته شایان ذکر است:

الف. برای تسریع در بازیابی اطلاعات، ابتدا فهرستی از لقب یا نام شاهزادگان با شماره ردیف آنها که در متن آمده، ارائه می‌شود.

ب. در متن، اسامی شاهزادگان بر اساس ترتیب الفبای نام آورده شده است.

ج. از آنجایی که در اسامی، تکرار نام و یا لقب وجود داشته است، سعی شده تا با به کار بردن نام پدر و یا جد و نیز در صورت اطلاع، تاریخ تولد و فوت به منظور تمایز بین اسامی ذکر شود.

د. چون معمولاً تاریخ حک مهرها با مناسبتی همراه بوده، حتی المقدور آن مناسبت نوشته شده و در توضیحات این قسمت از کتاب «شرح رجال ایران در قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری» تألیف مهدی بامداد استفاده شده است.

ه. به علت عدم امکان تهیه تصویر، بعضی از مهرها فاقد شکل است.

و. مهرهای هر فرد بر اساس تاریخ حک آمده و آنهایی که فاقد تاریخ است، در انتهای هر مدخل آورده شده است.

ز. به منظور رفع ابهام، برای بعضی از مهرها توضیحاتی نوشته شده است.

ح. مهرهایی که سجع آنها یکی بوده، اما اندازه‌ها با هم تفاوت داشته، در یک ردیف نوشته شده است.

ط. بعضی از مهرها به طور کامل خوانا نبود، معذالک تصویر آنها آورده شد و بخشی از مهر که خوانده شد، به تحریر درآمد.

ی. هر قسمت از مهر که خوانا نبود و خوانده نشد و یا در آن اطلاع شکی بود، مطلب در قلاب | | قرار داده شد.

ک. چون تاریخ فوت تعدادی از شاهزادگان بعد از انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی بوده است که تاریخ رسمی کشور، تاریخ شمسی بوده، در اینجا برای یکدستی، تاریخ فوت به سال قمری ذکر شده است.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که به اینجانب یاری رساندند بخصوص استاد ارجمند جناب آقای دکتر عبدالحسین نوایی و نیز مسئولین و دست‌اندرکاران مراکز اسنادی که در زیرنویسها نام آن سازمان نوشته شده است، تشکر نمایم و از خوانندگان درخواست می‌شود تا نسبت به رفع نقص اطلاعات به دست آمده و تکمیل آنها، نگارنده را یاری نمایند.

فهرست لقب یا نام شاهزادگان بر اساس حروف الفبا

شماره ردیف	نام یا لقب	شماره ردیف	نام یا لقب
۴۳	رکن الدوله، علی‌نقی میرزا بن فتحعلی شاه	۲۱	احتشام الدوله، خانلر میرزا
۲۴	رکن الدوله، علی‌نقی میرزا بن محمدتقی میرزا	۲۴	احتشام الدوله، سلطان اویس میرزا
۵۴	رکن الدوله، محمدتقی میرزا	۵	احمدعلی میرزا
۲	سالارالدوله، ابوالفتح میرزا	۸	ارغون میرزا
۲۹	سیف الدوله، سلطان عبدالمحمد میرزا	۴۲	اعتضادالسلطنه، علیقلی میرزا
۳۰	سیف الدوله، سلطان محمد میرزا	۹	اکبر میرزا
۳۴	سیف الدوله میرزا	۱۴	بهمن میرزا
۶۸	سیف‌الملک، وجیه‌الله میرزا	۲۵	جلال الدوله، سلطان حسین میرزا
۳۳	سیف‌الملوک میرزا	۱۷	جهانگیر میرزا
۱۸	شجاع‌السلطنه، حسنعلی میرزا	۱۶	حسام الدوله، تیمور میرزا
۶۳	شجاع‌السلطنه، ملک منصور میرزا	۴	حسام‌السلطنه، ابوالنصر میرزا
۳۵	شیخ‌الملوک، شیخ علی میرزا	۳۱	حسام‌السلطنه، سلطان مراد میرزا
۱۱	ضیاء الدوله، انوشیروان میرزا	۲۰	حشمت الدوله، حمزه میرزا
۵۶	ضیاء الدوله، محمدرحیم میرزا	۴۰	حشمت الدوله، عبدالله میرزا
۴۱	ظفرالسلطنه سردار، عزیزالله میرزا	۵۵	حشمت الدوله، محمدحسین میرزا
۳۲	ظل‌السلطان، سلطان مسعود میرزا	۱۲	حشمت‌السلطنه، بدیع‌الملک میرزا
۲۹	عزالدوله، عبدالصمد میرزا	۲۲	داراب میرزا
		۵۷	دولتشاه، محمدعلی میرزا
		۷	رکن الدوله، اردشیر میرزا

۳۷	ملک آرا، عباس میرزا	۲۳	عضدالدوله، سلطان احمد میرزا
۵۳	ملک آرا، کیومرث میرزا	۱۰	عمادالدوله، امامقلی میرزا
۵۸	ملک آرا، محمدقلی میرزا	۵۲	عمیدالدوله، کیومرث میرزا
۶۱	موتق الدوله، مغرور میرزا	۲۸	عین الدوله، سلطان عبدالحمید میرزا
۳	مؤیدالدوله، ابوالفتح میرزا	۱۹	فرمانفرما، حسینعلی میرزا
۳۶	مؤیدالدوله، طهماسب میرزا		فرمانفرما، سلطان عبدالحمید میرزا ←
۶۴	منوچهر میرزا		ناصرالدوله فرمانفرما
۶۵	مهدیقلی میرزا	۳۸	فرمانفرما، عبدالحسین میرزا
۲۷	ناصرالدوله فرمانفرما، سلطان عبدالحمید میرزا	۱	فروع الدوله، اباقاخان میرزا
۶۶	ناصری، ناصرالدین میرزا	۲۷	فریدون میرزا
۵۰	نایب السلطنه، کامران میرزا	۴۹	قهرمان میرزا
۴۸	نصرت الدوله، فیروز میرزا	۵۱	کیخسرو میرزا
۶۷	نورالدهر میرزا	۵۹	محمدولی میرزا
۱۵	نیرالدوله، پرویز میرزا	۶۰	محمود میرزا
۲۶	نیرالدوله، سلطان حسین میرزا	۴۵	معمدالدوله، فرهاد میرزا
۴۶	نیرالدوله، فرخ سیر میرزا	۱۳	معزالدوله، بهرام میرزا
۶۹	هلاکو میرزا بهادرخان	۶	معین الدوله، احمد میرزا
		۶۲	ملک قاسم میرزا

۱. اباقاخان میرزا فروغ الدوله بن حسنعلی میرزا شجاع السلطنه

مهر چهارگوش^۱ (شکل ۱) به سجع:

فروغی از شهنشاه بزرگم
بنام ایزد اباقاخان ترکم
۱۲۲ [-]

شکل ۱

۲. ابوالفتح میرزا سالارالدوله بن مظفرالدین شاه (۱۲۹۸ - ۱۳۲۹ق.)

۱-۲. مهر چهارگوش در بالای خط اول رقم^۲ (شکل ۲) به سجع:

سالارالدوله

شکل ۲

۲-۲. سربرگ چایی با نقش تاج و شیرو خورشید به رنگ مشکی (شکل ۲) و به سجع:

سالارالدوله قاجار

صاحب اختیار ممالک عراق عجم و خوزستان

سالارالدوله از سال ۱۳۱۸ تا ۱۳۲۳ قمری حاکم خوزستان، لرستان، بروجرد و بختیاری بود. از سال ۱۳۲۳ حکومت خوزستان و بختیاری از او مجزا شد. وی در سال ۱۳۲۹ قمری پس از بازگشت از سفر فرنگ در غرب ایران ظاهر شد و قصد فتح تهران را

۱. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۱۱۵

۲. همان، سند شماره ۲۸-۴-۱۲۵ح

داشت. او کرمانشاه و کردستان را گرفت و در آنجا به نام خود سکه زد. در مهر و سربرگ او دو نکته قابل توجه است:
الف. سالارالدوله به دلیل ادعای پادشاهی، مهر خود را مانند شاهان در بالای سطر اول سند زده. در دوره قاجاریه شاهزادگان مهر خود را در گوشه سمت راست سند در محاذات خط اول می‌زدند.
ب. او از سربرگ زمان حکومت خوزستان برای سال‌هایی که دیگر حاکم آنجا نبوده، استفاده کرده و دلیل آن تاریخ سند یعنی ۱۲ ربیع‌الاول ۱۳۳۰ است.
۲-۳. مهر چهارگوش با نقش شیر و خورشید^۳ (شکل ۳) به سجع:

شکل ۳

سالارالدوله
۱۳۰۵

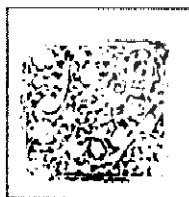
۳. ابوالفتح میرزا مؤیدالدوله بن سلطان مراد میرزا حسام‌السلطنه (فوت ۱۳۳۰ ق).

۱-۳. مهر چهارگوش^۴ به سجع:

بلند اختر برج شهی ابوالفتح است

۱۲۹۴

۲-۳. مهر چهارگوش^۵ (شکل ۴) به سجع:

شکل ۴

مؤیدالدوله
۱۲۹۸

ابوالفتح میرزا در سال ۱۲۹۸ قمری به مؤیدالدوله ملقب شد.

۳. محمدعلی سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، تهران: سها، ۱۳۷۳، ص ۱۰۰۱.
۴. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، بخش خطی، سند شماره ۸۶۶۷
۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۱۲۵۷ ق

۳-۳. مهر بیضی^۶ (شکل ۵) به سجج:

مؤیدالدوله
۱۲۹ [-]

شکل ۵

۳-۴. مهر چهارگوش^۷ (شکل ۶) به سجج:

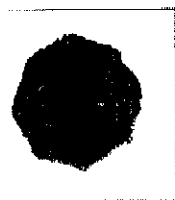

مؤیدالدوله
۱۳۰۰

شکل ۶

۳-۵. مهر چهارگوش^۸ به سجج:

هوالمعز
مؤیدالدوله
۱۳۱۰

۳-۶. مهر دایره به طرح طنغرا برای مهر و موم پاکت^۹ (شکل ۶/۱) به سجج:

مؤیدالدوله
۱۳۱۰

ابوالفتح میرزا در سال ۱۳۱۰ قمری به حکومت خراسان و متولی باشی آستان قدس رضوی منصوب شد.

۳۲-۷. مهری^{۱۰} به سجج:

مؤیدالدوله ابوالفتح راد
صهر شه و گوهر سلطان مراد

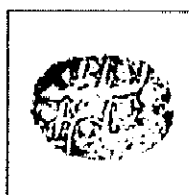
۶. همان، سند شماره ۱۸۲۲۷ق

۸. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، بخش خطی، سند شماره ۹۱۷۷/۸

۹. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۳۲۴ق

۱۰. مهدی باامداد، شرح رجال ایران در قرن ۱۲، ۱۳ و ۱۴ هجری، تهران: زوار، ۱۳۵۷، ج ۲، ص ۲۲۲

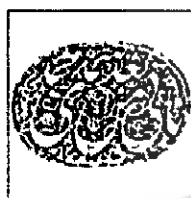
۴. ابوالنصر میرزا حسام السلطنه بن سلطان مراد میرزا حسام السلطنه

مهر بیضی^{۱۱} (شکل ۷) به سجع:

شکل ۷

حسام السلطنه
۱۳۰۸

۵. احمد علی میرزا بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۱۸ ق.)

۱-۵. مهر بیضی^{۱۲} (شکل ۸) به سجع:

شکل ۸

یاتی من بعدی اسمہ احمد
۱۲۱۹۲-۵. مهر چهارگوش^{۱۳} (شکل ۹) به سجع:

شکل ۹

نونهال بوستان پادشاهی احمد است

۱۲۳۵

۶. احمد میرزا معین الدوله بن عباس میرزا نایب السلطنه (۱۲۳۴-۱۳۱۰ ق.)

۱-۶. مهر چهارگوش^{۱۴} (شکل ۱۰) به سجع:

۱۱. ابوالنصر میرزا حسام السلطنه، سفرنامه طوالتش، با مقدمه ابراهیم صفایی، آری، نا، بی تا، ص ۶

۱۲. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، بخش خطی، سند شماره ۱۳۵.

۱۳. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۱۱۴

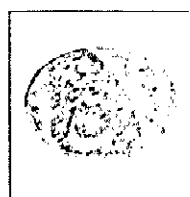
۱۴. همان، سند شماره ۱-۸۲-۱۶۶-۱۶۶

شکل ۱۰

در دریای شاهی احمد است
۱۲۴۷

۶-۲. مهر بیضی^{۱۵} (شکل ۱۱) به سجج:

شکل ۱۱

معین الدوله
احمد

۷. اردشیر میرزا رکن الدوله بن عباس میرزا نایب السلطنه (فوت ۱۲۸۲ق.).

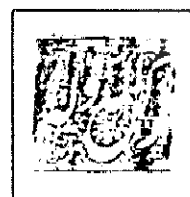
۷-۱. مهر چهارگوش^{۱۶} (شکل ۱۲) به سجج:

شکل ۱۲

گوهر دریای شاهی اردشیر

۷-۲. مهر چهارگوش^{۱۷} (شکل ۱۳) به سجج:

شکل ۱۳

رکن الدوله
۱۲۷۳

اردشیر میرزا در سال ۱۲۷۳ قمری به رکن الدوله ملقب شد.

۱۶. همان، سند شماره ۳۹-۲-۱۱۱۲

۱۵. همان، سند شماره ۱۰۷۳۱ق

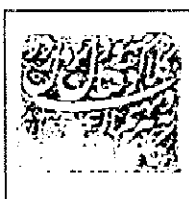
۱۷. همان، سند شماره ۱۱۲۶۰ق

۳-۷. مهری^{۱۸} به سجع:

اردشیر از لطف شاهنشاه رکن الدوله شد

۸. ارغون میرزا بن حسنعلی میرزا شجاع السلطنه

مهر چهارگوش^{۱۹} (شکل ۱۴) به سجع:

کلاه گوشه اقبال سود بر گردون

یگانه گوهر دیهیم شهریار ارغون

شکل ۱۴

شایان ذکر است که قسمتی از مهر فوق افتادگی دارد و سجع آن به قرینه خوانده شد.

۹. اکبر میرزا بن قهرمان میرزا بن عباس میرزا نایب السلطنه

۱-۹. مهر چهارگوش^{۲۰} (شکل ۱۵) به سجع:

چاکر دارای عالم اکبر این قهرمان

۱۲۷۱

شکل ۱۵

۲-۹. مهر چهارگوش^{۲۱} (شکل ۱۶) به سجع:

اکبر این قهرمان

۱۲۷۱

شکل ۱۶

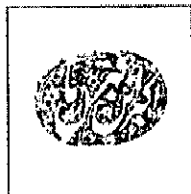
۱۸. میرزا غلامحسین خان ادیب (افضل الملک)، کرامت المعی، ص ۲۳۶. (میکروفیلم موجود در بخش خطی

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران به شماره ۴۰۸۱، شماره فیلم ۱۵۳۶

۱۹. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۳۵۰

۲۰. همان، سند شماره ۱۳-۲-۱۴۵-ح ۲۱. همان، سند شماره ۱۳-۲-۱۴۵-ح

۳-۹. مهر بیضی^{۲۲} (شکل ۱۷) به سجع:

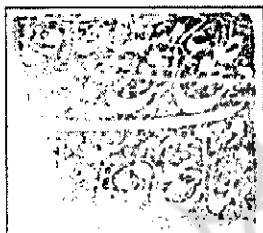

شکل ۱۷

اکبر ابن قهرمان
۱۲۷۶

۱۰. امامقلی میرزا عمادالدوله بن محمدعلی میرزا دولتشاه (۱۲۳۰-۱۲۹۲ق.)

۱-۱۰. مهر چهارگوش^{۲۳} (شکل ۱۸) به سجع:

شکل ۱۸

طلوع کرد ز مشرق چو آفتاب جلی
نهال دوحه شاهنشهی امامقلی

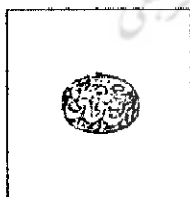
۲-۱۰. مهر چهارگوش (شکل ۱۹)^{۲۴} به سجع:

شکل ۱۹

بلند اختر برج شهی امامقلی
۱۲۶۸

۳-۱۰. مهر بیضی^{۲۵} (شکل ۲۰) به سجع:

شکل ۲۰

امامقلی ابن محمدعلی
۱۲۶۶

۲۲. همان، سند شماره ۱۱۴-۳-۱۲۵ح

۲۳. محمدعلی کریمزاده تبریزی، «چند فرمان تاریخی»، بررسی‌های تاریخی، س. ۶، ش. ۱ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۰): تصویر سند شماره ۳ بعد از صفحه ۱۸۶.

۲۴. مجموعه اسناد شخصی آقای سید بدالله ستوده

۲۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۳۸۶۸ق

۴-۱۰. مهر بیضی^{۲۶} (شکل ۲۱) به سجع:

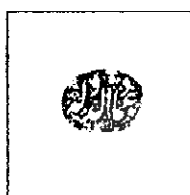
شکل ۲۱

عمادالدوله

۱۲۶۹

امامقلی میرزا در سال ۱۲۶۹ قمری به عمادالدوله ملقب شد.

۵-۱۰. مهر بیضی^{۲۷} (شکل ۲۲) به سجع:

شکل ۲۲

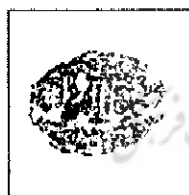
عمادالدوله

۱۲۹۱

عمادالدوله در سال ۱۲۹۱ قمری به حکومت کردستان و کرمانشاه منصوب شد.

۱۱. انوشیروان میرزا ضیاءالدوله بن محمدرحیم میرزا ضیاءالدوله

۱-۱۱. مهر بیضی^{۲۸} (شکل ۲۳) به سجع:

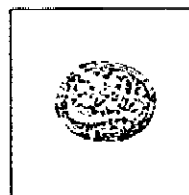

شکل ۲۳

ضیاءالدوله

۱۲۹۸

۲-۱۱. مهر بیضی^{۲۹} (شکل ۲۴) به سجع:

شکل ۲۴

ضیاءالدوله

۱۳۰۰

۲۷. همان، سند شماره ۵۷۵۲

۲۹. همان، سند شماره ۱۳۵۵۵

۲۶. همان، سند شماره ۲۷۰۳۵

۲۸. همان، ضمیمه سند شماره ۱۳۵۵۵

ضیاءالدوله در سال ۱۳۰۰ قمری حاکم سمنان شد.

۱۲. بدیع الملک میرزا حشمت السلطنه بن امامقلی میرزا عمادالدوله

۱-۱۲. مهر چهارگوش^{۳۰} (شکل ۲۵) به سجع:

شکل ۲۵

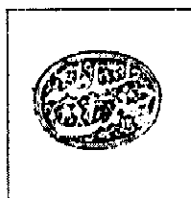
الراجی الی الله
بدیع الملک
۱۲۸۲

۲-۱۲. مهر چهارگوش انگشتری^{۳۱} به سجع:

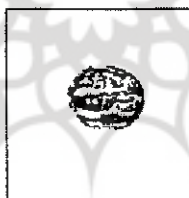
حشمت السلطنه
۱۲۹۱

بدیع الملک میرزا در سال ۱۲۹۱ قمری به حشمت السلطنه ملقب شد.

۳-۱۲. مهر بیضی در دو اندازه^{۳۲} (شکلهای ۲۶ و ۲۷) به سجع:

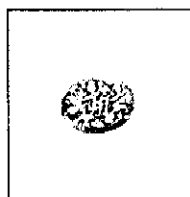
شکل ۲۷

حشمت السلطنه
۱۲۹۲

بدیع الملک میرزا در سال ۱۲۹۲ قمری به حکومت کردستان و کرمانشاه منصوب شد.

۴-۱۲. مهر بیضی^{۳۳} (شکل ۲۸) به سجع:

شکل ۲۸

عمادالدوله
۱۳۰۴

۳۰. همان، سند شماره ۲۳-۲-۱۱۲ ذ

۳۱. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، بخش خطی، سند شماره ۸۶۶۷.

۳۲. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، اسناد شماره‌های ۱۲۱۹۳ق و ۱۲۳۷ق

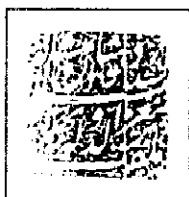
۳۳. همان، سند شماره ۹۰۴ق

بدیع‌الملک میرزا در سال ۱۳۰۴ قمری به عمادالدوله ملقب شد.

۱۳. بهرام میرزا معزالدوله بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (فوت ۱۲۹۹ق.)

۱-۱۳. مهر چهارگوش^{۳۴} (شکل ۲۹) به سجع:

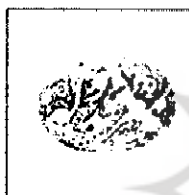
شد از دیوان شاهنشاه اسلام
ملقب بر معزالدوله بهرام
۱۲۷۵

شکل ۲۹

۲-۱۳. مهر بیضی^{۳۵} (شکل ۳۰) به سجع:

معزالدوله
۱۲۷۵

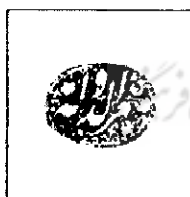

شکل ۳۰

بهرام میرزا در سال ۱۲۷۵ قمری به معزالدوله ملقب و حاکم آذربایجان شد.

۳-۱۳. مهر بیضی^{۳۶} (شکل ۳۱) به سجع:

معزالدوله
۱۲۸۲

شکل ۳۱

بهرام میرزا در سال ۱۲۸۲ قمری به ریاست مجلس تحقیق دیوان نظام (اداره دادرسی ارتش) انتخاب گردید.

۴-۱۳. مهر چهارگوش با نقش شیر نشسته و خورشید، برای مهر و موم پاکت^{۳۷}
(شکل ۳۲) به سجع:

۳۴. مجموعه اسناد شخصی آقای سید یدالله ستوده

۳۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۲۳۷۰۳ق

۳۶. همان، سند شماره ۱۸۹۳۲ق

۳۷. همان، سند شماره ۱۸۹۳۴ق

مزالدوله
۱۲۸۲

شکل ۳۲

۱۴. بهمن میرزا بن عباس میرزا نایب السلطنه (۱۲۲۵-۱۳۰۱ق.)

۱-۱۴. مهر چهارگوش^{۳۸} (شکل ۳۳) به سجع:

یگانه گوهر دریای خسروی بهمن
۱۲۴۱

شکل ۳۳

از مهر فوق برای مهر کردن کتابها نیز استفاده می شد.^{۳۹}

۲-۱۴. مهر چهارگوش^{۴۰} (شکل ۳۴) به سجع:

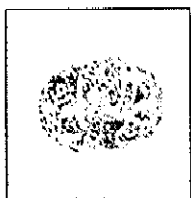
بهمن
۱۲۴۵

شکل ۳۴

۱۵. پرویز میرزا نیرالدوله بن فتحعلی شاه (فوت ۱۳۰۵ق.)

۱-۱۵. مهر بیضی^{۴۱} (شکل ۳۵) به سجع:

نیرالدوله
۱۲۸۴

شکل ۳۵

۳۹. همان، نسخه خطی شماره ۱۲۷۱

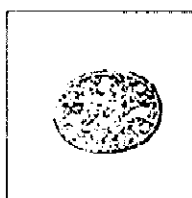
۳۸. همان، سند شماره ۵۸۲۳

۴۱. همان، سند شماره ۱۶۴۲۳ق

۴۰. همان، سند شماره ۷۱۴۱

پرویز میرزا در سال ۱۲۸۴ قمری به نیرالدوله ملقب شد.

۱۵-۲. مهر بیضی^{۴۲} (شکل ۳۶) به سجع:

شکل ۳۶

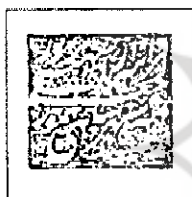
نیرالدوله

۱۲۹۲

از مهر فوق برای مهر و موم پاکتها نیز استفاده می‌شد.

۱۶. تیمور میرزا حسام‌الدوله بن حسینعلی میرزا فرمانفرما (۱۲۲۵-۱۲۹۱ق.)

مهر چهارگوش^{۴۳} (شکل ۳۷) به سجع:

شکل ۳۷

افراخت از لطف شه شهیر برهور

رخشنده مه سپهر شاهی تیمور

۱۷. جهانگیر میرزا بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (۱۲۲۵-۱۲۶۹ق.)

مهری^{۴۴} به سجع:

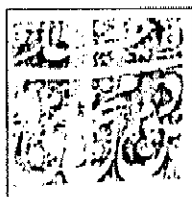
شهنشاه جهان را کمترین بنده جهانگیر است

۱۸. حسینعلی میرزا شجاع‌السلطنه بن فتحعلی شاه (۱۲۰۴-۱۲۷۰ق.)

۱-۱۸. مهر چهارگوش^{۴۵} (شکل ۳۸) به سجع:

تابنده در مخزن شاهی حسینعلی

۱۲۱۹

شکل ۳۸

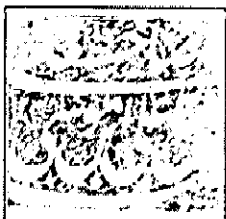
۴۳. همان، سند شماره ۸۴-۱-۱۶۶

۴۲. همان، سند شماره ۱۱۱۳ق

۴۴. محمدرضا نصیری، اسناد و مکاتبات تاریخی ایران قاجاریه، تهران، مؤسسه کیهان، ۱۳۶۸، ج ۲، ص ۱۴۱.

۴۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۷۰۹۱

۱۸-۲. مهر چهارگوش^{۴۶} (شکل ۳۹) به سجع:

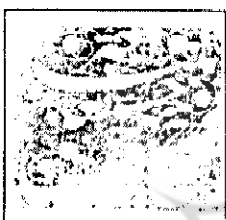

شکل ۳۹

کلب آستان علی ابن موسی الرضا حسنعلی
۱۲۳۸

۱۹. حسینعلی میرزا فرمانفرما بن فتحعلی شاه (۱۲۰۳-۱۲۵۱ق.)

۱۹-۱. مهر چهارگوش^{۴۷} (شکل ۴۰) به سجع:

شکل ۴۰

بلند اختر برج شهی حسینعلی
۱۲۲۲

۱۹-۲. مهر چهارگوش^{۴۸} (شکل ۴۱) به سجع:

شکل ۴۱

بلند اختر برج شهی حسینعلی
۱۲۲۹

۱۹-۳. مهر چهارگوش^{۴۹} (شکل ۴۲) به سجع:

شکل ۴۲

فرمان فرما
۱۲۳|-|

۴۶. همان، سند شماره ۷۰۸۹

۴۷. محمدعلی کریمزاده تبریزی. «چند فرمان تاریخی»، بررسیهای تاریخی، س. ۶، ش. ۱ (فروردین و اردیبهشت، ۱۳۵۰): تصویر سند شماره ۱ بعد از صفحه ۱۸۶.

۴۸. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. بخش خطی، سند از دفتر فرمانهاش ۴۱ لیست ب (۳)

۴۹. همان

۲۰- حمزه میرزا حشمت‌الدوله بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (فوت ۱۲۹۷ق.).

۲۰-۱. مهر چهارگوش^{۵۰} (شکل ۴۳) به سجع:

شکل ۴۳

هو الله

حشمة‌الدوله

۱۲۶۴

۲۰-۲. مهر چهارگوش^{۵۱} (شکل ۴۴) به سجع:

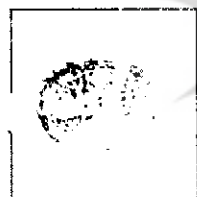
شکل ۴۴

فروزان گوهر دریای شاهی

حشمت‌الدوله

۱۲۶۵

۲۰-۳. مهر بیضی^{۵۲} (شکل ۴۵) به سجع:

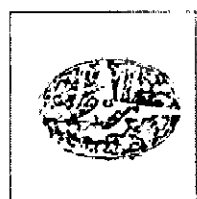

شکل ۴۵

حشمة‌الدوله

۱۲۶۵

۲۰-۴. مهر بیضی^{۵۳} (شکل ۴۶) به سجع:

شکل ۴۶

حشمة‌الدوله

۱۲۷۸

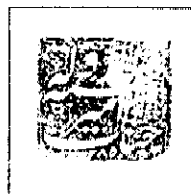
۵۰. مجموعه اسناد شخصی آقای سید یدالله ستوده

۵۱. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۲۷۹۹۰ق.

۵۳. همان، سند شماره ۵۲۷۶ق

۵۲. همان، سند شماره ۹۳۰۶ق

۵-۲۰. مهر چهارگوش^{۵۴} (شکل ۴۷) به سجع:

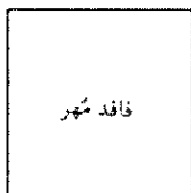

امیر جنگ حشمةالدوله
۱۲۸۵

شکل ۴۷

حمزه میرزا در سال ۱۲۸۵ قمری وزیر جنگ و ملقب به امیر جنگ شد.

۶-۲۰. مهر چهارگوش^{۵۵} (شکل ۴۸) به سجع:

امیر جنگ شد از شاه حشمةالدوله
۱۲۸۵

شکل ۴۸

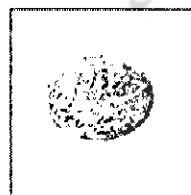
۷-۲۰. مهر چهارگوش^{۵۶} (شکل ۴۹) به سجع:

امیر جنگ شد از شاه حشمةالدوله
۱۲۸۶

شکل ۴۹

۸-۲۰. مهر بیضی^{۵۷} (شکل ۵۰) به سجع:

حشمةالدوله
۱۲۹۳

شکل ۵۰

حمزه میرزا در سال ۱۲۹۳ قمری حاکم خوزستان و لرستان شد.

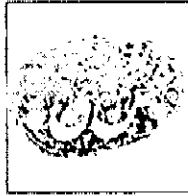
۵۵. مجموعه اسناد شخصی آقای سیدیدالله ستوده

۵۴. همان، سند شماره ۶۳۱۶

۵۶. همان

۵۷. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۲۷۹۹۰ ق

۲۰-۹. مهر بیضی^{۵۸} (شکل ۵۱) به سجع:

شکل ۵۱

عبده الراجی حمزه

۲۱. خانلر میرزا احتشام الدوله بن عباس میرزا نایب السلطنه (فوت ۱۲۷۸ق)

۲۱-۱. مهر بیضی^{۵۹} (شکل ۵۲) به سجع:

شکل ۵۲

عبده الراجی خانلر

۱۲۱۰

۲۱-۲. مهر چهارگوش^{۶۰} (شکل ۵۳) به سجع:

شکل ۵۳

.....| بود عباس شه خانلر

۱۲۴۸

قسمتی از مهر ناخواناست.

۲۱-۳. مهر چهارگوش^{۶۱} (شکل ۵۴) به سجع:

شکل ۵۴

بفر خسرو دین و دنیا شد نقش نگین اسم احتشام الدوله

۱۲۷۴

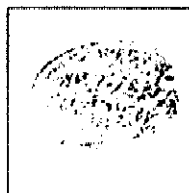
۵۸. همان، سند شماره ۹۳۰۶ق

۵۹. همان، سند شماره ۷۷۵۰ق
۶۱. مجموعه اسناد شخصی آقای سید پناح استوده

۶۰. همان، سند شماره ۸-۲۲-۱۲۸۸-اگ

۲۲. داراب میرزا بن بهمن میرزا بهاءالدوله بن فتحعلی شاه (فوت ۱۲۸۹ق.)

مهر بیضی^{۶۲} (شکل ۵۵) به سجع:

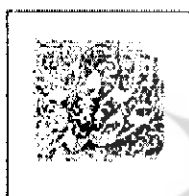

شکل ۵۵

عبده الراجی داراب
۱۲۵ |

۲۳. سلطان احمد میرزا عضدالدوله بن فتحعلی شاه (۱۲۳۴-۱۳۱۹ق.)

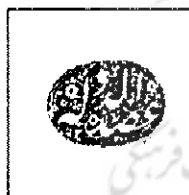
۱-۲۳. مهر چهارگوش^{۶۳} (شکل ۵۶) به سجع:

شکل ۵۶

عضدالدوله
۱۲۴۳

۲-۲۳. مهر بیضی^{۶۴} (شکل ۵۷) به سجع:

شکل ۵۷

عضدالدوله
۱۲۵۱

۳-۲۳. مهر چهارگوش^{۶۵} (شکل ۵۸) به سجع:

شکل ۵۸

عضدالدوله
۱۲۷۶

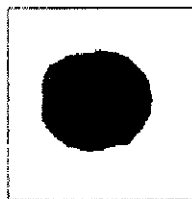
۶۲. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۱۵-۳-۱۴۵ ح

۶۳. همان، سند شماره ۱۳۹۷۹ق

۶۴. همان، سند شماره ۱۳۹۵۲ق

۶۵. همان، سند شماره ۱۳۷۹۳ق

۴-۲۳. مهر بیضی^{۶۶} (شکل ۵۹) به سجج:

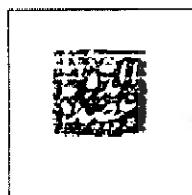

عضدالدوله
۱۲۸۲

شکل ۵۹

احمد میرزا در سال ۱۲۸۲ قمری به حکومت قزوین منصوب شد.

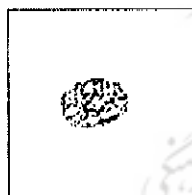
۵-۲۳. مهر چهارگوش^{۶۷} (شکل ۶۰) به سجج:

عضدالدوله
۱۲۸۵

شکل ۶۰

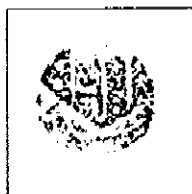
۶-۲۳. مهر بیضی^{۶۸} (شکل ۶۱) به سجج:

عضدالدوله
۱۲۸۷

شکل ۶۱

۷-۲۳. مهر بیضی^{۶۹} (شکل ۶۲) به سجج:

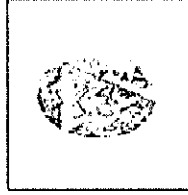
عضدالدوله
۱۲۹۴

شکل ۶۲

۶۷. همان، سند شماره ۷۰۷۴
۶۹. همان، سند شماره ۱۹۹۵۶

۶۶. همان، سند شماره ۱۳۸۰۲ق
۶۸. همان، سند شماره ۱۳۷۶۴ق

۸۲۳. مهر بیضی^{۷۰} (شکل ۶۳) به سجع:

شکل ۶۳

عبدالراجی احمد
۱۲۱-

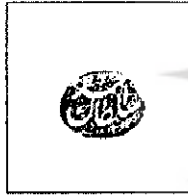
۹۲۳. مهر چهارگوش^{۷۱} (شکل ۶۴) به سجع:

شکل ۶۴

سلطان احمد عضدالدوله
۱۲۱-

۱۰۲۳. مهر بیضی^{۷۲} (شکل ۶۵) به سجع:

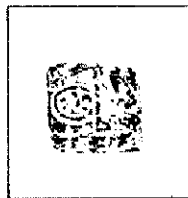

شکل ۶۵

سلطان احمد
۱۳۱۱

۲۴. سلطان اویس میرزا احتشام الدوله بن فرهاد میرزا معتمد الدوله (۱۲۵۵-۱۳۱۰ ق.)

۱۲۴. مهر چهارگوش^{۷۳} (شکل ۶۶) به سجع:

شکل ۶۶

احتشام الدوله
۱۲۸۵

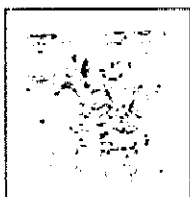
۷۱. همان، سند شماره ۱۳۶۸۸ ق

۷۳. همان، سند شماره ۱۱۴۶۵ ق

۷۰. همان، سند شماره ۲۳۱۱۲ ق

۷۲. همان، سند شماره ۱۲۹۱۶ ق

۲۴-۲. مهر چهارگوش^{۷۴} (شکل ۶۷) به سجع:

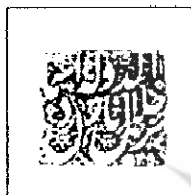
شکل ۶۷

احتشام الدوله

۱۲۹۲

۲۵- سلطان حسین میرزا جلال الدوله بن سلطان مسعود میرزا اظلم السلطان (تولد ۱۲۸۵ ق.)

۲۵-۱. مهر چهارگوش^{۷۵} (شکل ۶۸) به سجع:

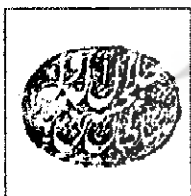

شکل ۶۸

بر جلال الدوله نازد آسمان

۱۲۸۸

۲۵-۲. مهر بیضی^{۷۶} (شکل ۶۹) به سجع:

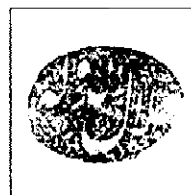
شکل ۶۹

سلطان حسین جلال الدوله

۱۲۹۸

جلال الدوله در سال ۱۲۹۸ قمری به حکومت فارس منصوب شد.

۲۵-۳. مهر بیضی^{۷۷} (شکل ۷۰) به سجع:

شکل ۷۰

جلال الدوله

۱۳۰۰

۷۵. همان. سند شماره ۵۹۹۱

۷۷. همان. سند شماره ۱۲۴۶۱ ق

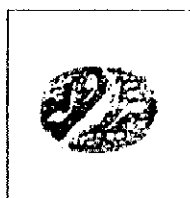
۷۴. همان. سند شماره ۷۴۹۸

۷۶. همان. سند شماره ۷۷۴۷

۲۵-۴. مهر چهارگوش^{۷۸} به سجع:
جلال الدوله
۱۳۱۰

۲۶. سلطان حسین میرزا نیرالدوله بن پرویز میرزا نیرالدوله (فوت ۱۳۳۶ ق.).

۱-۲۶. مهر بیضی^{۷۹} (شکل ۷۱) به سجع:

شکل ۷۱

نیرالدوله
۱۳۰۵

۲-۲۶. مهر چهارگوش^{۸۰} در دو اندازه (شکل های ۷۲ و ۷۳) به سجع:

شکل ۷۳

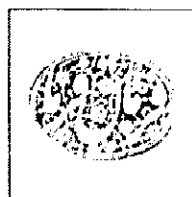

شکل ۷۲

هوالمزمز
نیرالدوله
۱۳۱۸

۲۷. سلطان عبدالحمید میرزا ناصرالدوله فرمانفرما بن فیروز میرزا نصرت الدوله
(فوت ۱۳۰۹ ق.).

۱-۲۷. مهر بیضی^{۸۱} (شکل ۷۴) به سجع:

شکل ۷۴

هو
فرمانفرما
۱۳۰۵

۷۸. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران. بخش خطی، سند شماره ۷۵۷۷/۲۰

۷۹. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۳۰۵ ق

۸۰. همان، اسناد شماره های ۷۰۲۹ و ۷۰۳۴ ۸۱. همان، سند شماره ۲۴۸۰۲ ق

۲۷-۲. مهر چهارگوش^{۸۲} (شکل ۷۵) به سجع:

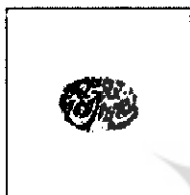
شکل ۷۵

سلطان حمید جوهر شمشیر نصرت است

۱۲۷۹

۲۸-۲. سلطان عبدالمجید میرزا عین الدوله بن سلطان احمد میرزا عضدالدوله

۱-۲۸. مهر بیضی^{۸۳} (شکل ۷۶) به سجع:

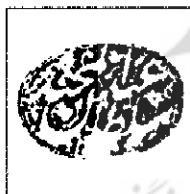

شکل ۷۶

سلطان عبدالمجید

۱۲۸۵

۲-۲۸. مهر بیضی^{۸۴} (شکل ۷۷) به سجع:

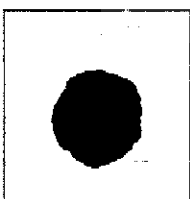

شکل ۷۷

سلطان عبدالمجید

[۱۲۹۳]

۳-۲۸. مهر دایره به طرح طغرا^{۸۵} (شکل ۷۸) برای مهر و موم به سجع:

شکل ۷۸

یا الله الغنی الراجی الله

عبدالمجید

۱۳۰۷

۸۲. مجموعه اسناد شخصی آقای سیدیدالله ستوده

۸۳. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۴۰۲۵ق

۸۵. همان، سند شماره ۱۴۰۲۴ق

۸۴. همان، سند شماره ۶۸۰۴

۲۸-۴. مهر بیضی^{۸۶} (شکل ۷۹) به سجج:

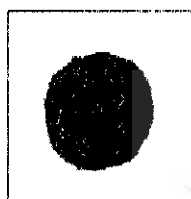

وزیر اعظم
۱۳۲۱

شکل ۷۹

عین الدوله در ۲۲ جمادی الثانی ۱۳۲۱ ابتدا وزیر داخله و سپس وزیر اعظم شد.

۲۸-۵. مهر دایره به طرح طغرا^{۸۷} (شکل ۸۰) برای مهر و موم به سجج:

سلطان عبدالمجید
۱۳۲۱

شکل ۸۰

۲۹. سلطان عبدالمحمد میرزا سیف الدوله بن سلطان احمد میرزا عضدالدوله
(فوت ۱۳۳۹ق.)

از آنجایی که هنوز راجع به سیف الدوله ها اطلاعات کامل در دست نیست، از این رو
برای رفع ابهام، توضیحاتی در زیر آمده است.

۲۹-۱. مهر بیضی^{۸۸} (شکل ۸۱) به سجج:

سیف الدوله
۱۲۸۸

شکل ۸۱

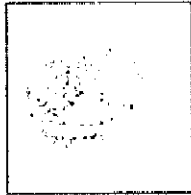
مهر فوق به ظهر سندی به تاریخ محرم ۱۲۸۹ قمری زده شده و موضوع سند درباره
موقوفات حضرت امام رضا (ع) است. سیف الدوله در سال ۱۲۸۸ قمری به نیابت
تولیت آستان قدس رضوی منصوب شد.

۸۷ همان، سند شماره ۱۲۰۲۲ق

۸۶ همان، سند شماره ۶۷۸۱

۸۸ همان، سند شماره ۲۷۰۵۱ق

۲-۲۹. مهر بیضی^{۸۹} (شکل ۸۲) به سجع:

شکل ۸۲

سیف‌الدوله

۱۲۸۹

از مهر فوق برای مهر و موم پاکتها و نیز در پاکت استفاده می‌شد. آن مهر به پاکتی زده شده که روی پاکت و سند آن چاپ شده است «وزارت جلیله تجارت» و تاریخ سند ربیع‌الثانی ۱۳۲۴ است.

۳-۲۹. مهر بیضی^{۹۰} (شکل ۸۳) به سجع:

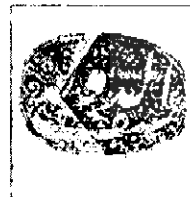
شکل ۸۳

سیف‌الدوله

۱۲۹۹

مهر فوق در ظهر سندی به تاریخ ۱۳ شوال ۱۳۰۳ زده شده و از آن برای در پاکت و یا مهر و موم نیز استفاده شده است.

۴-۲۹. مهر بیضی^{۹۱} (شکل ۸۴) به سجع:

شکل ۸۴

سیف‌الدوله

مهر فوق به در پاکتی بدون تاریخ که برای عضدالملک ارسال شده، مشاهده گردید.

۹۰. همان، سند شماره ۱۶۰۹۴ق

۸۹. همان، سند شماره ۱۲۸۹۷ق

۹۱. همان، سند شماره ۲۵۹۱۲ق

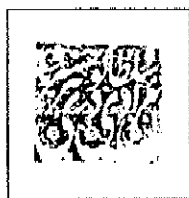
۳۰. سلطان محمد میرزا سیف‌الدوله بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۲۸ ق.)

مهری ۹۲ به سجع:

سرو آزاد شهی سلطان محمد

۳۱. سلطان مراد میرزا حسام‌السلطنه بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (۱۲۳۳-۱۳۰۰ ق.)

۱-۳۱. مهر چهارگوش ۹۳ (شکل ۸۵) به سجع:

شکل ۸۵

سلطان مرادگوهر دریای خسروی

۱۲۴۷

۲-۳۱. مهر چهارگوش ۹۴ (شکل ۸۶) به سجع:

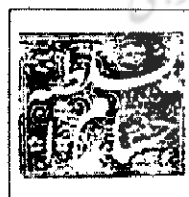
شکل ۸۶

حسام‌السلطنه

۱۲۶۶

از مهر فوق برای مهر و موم نیز استفاده می‌شد. سلطان مراد میرزا در سال ۱۲۶۶ قمری به حسام‌السلطنه ملقب شد.

۳-۳۱. مهر چهارگوش ۹۵ (شکل ۸۷) به سجع:

شکل ۸۷

حسام‌السلطنه

۱۲۶۶

مهر فوق با مهر ردیف ۲-۳۱ از نظر اندازه و شکل تفاوت دارد.

۹۲. بدری آتابای، فهرست تاریخ - سفرنامه - سیاحت‌نامه - روزنامه‌ها و جغرافیای خطی کتابخانه سلطنتی، تهران: بی‌نا، ۱۳۵۶، ص ۷۴۵ و ۷۴۶.

۹۳. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۱۷۱

۹۴. همان، سند شماره ۶۱۶۸

۹۵. همان، سند شماره ۶۳۱۱

۴-۳۱. مهر بیضی^{۹۶} (شکل ۸۸) به سجع:

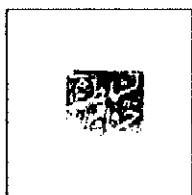

شکل ۸۸

حسام السلطنه

۱۲۶۷

۵-۳۱. مهر چهارگوش^{۹۷} (شکل ۸۹) به سجع:

شکل ۸۹

حسام السلطنه

۱۲ | |

۶-۳۱. مهر چهارگوش^{۹۸} (شکل ۹۰) به سجع:

شکل ۹۰

حسام السلطنه

۱۲۹۴

۳۲. سلطان مسعود میرزا ظل السلطان بن ناصرالدین شاه (۱۲۶۶-۱۳۳۶ ق.)

۱-۳۲. مهر چهارگوش^{۹۹} به سجع:

فروزان گوهر شاهی یمین الدوله مسعود است

۱۲۷۷

مسعود میرزا در سال ۱۲۷۷ قمری به یمین الدوله ملقب و نیز حاکم مازندران، استرآباد، گرگان، سمنان و دامغان شد.

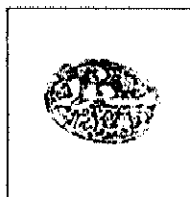
۹۷. همان، سند شماره ۷۹۰۰ ق.

۹۶. همان، سند شماره ۶۱۹۱

۹۸. همان، سند شماره ۲۵۰۹۶ ق

۹۹. ظاهری شهاب، سجع مهر سلاطین و شاهزادگان و صدور ایران. وحید، س ۲، ش ۸ (مرداد ۱۳۴۴): ۴۹.

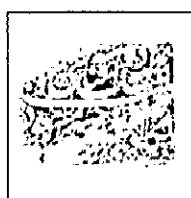
۲-۳۲. مهر بیضی^{۱۰۰} (شکل ۹۱) به سجج:

شکل ۹۱

مسعود
۱۲۸۱

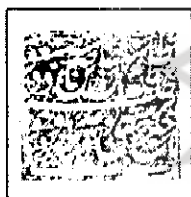
۳-۳۲. مهر چهارگوش^{۱۰۱} (شکل ۹۲) به سجج:

شکل ۹۲

بمین دولت شه آفتاب چرخ وجود
بگانه گوهر دریای خسروی مسعود
۱۲۱-]

۴-۳۲. مهر چهارگوش^{۱۰۲} (شکل ۹۳) به سجج:

شکل ۹۳

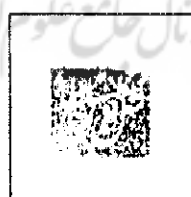
اختر برج شهی گوهر دریای وجود
خلف ناصر دین شه ظل السلطان مسعود
۱۲۸۶

مسعود میرزا در سال ۱۲۸۶ قمری به ظل السلطان ملقب و حاکم فارس شد.

۵-۳۲. مهر چهارگوش^{۱۰۳} در دو اندازه (شکل های ۹۴ و ۹۵) به سجج:

شکل ۹۵

شکل ۹۴

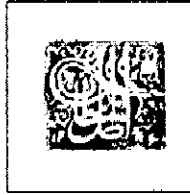
ظل السلطان
۱۲۸۶

۱۰۰. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۰۲۰۹۲-اق

۱۰۱. همان، سند شماره ۶۷۷۷ ۱۰۲. همان، سند شماره ۶۷۷۱

۱۰۳. همان، اسناد شماره های ۷۰۲۷ و ۱۳۱۵۶-اق

۶-۳۲. مهر چهارگوش^{۱۰۴} به طرح طغرا (شکل ۹۶) به سجع:

شکل ۹۶

ظل السلطان
۱۲۸۶

۷-۳۲. مهر چاپی^{۱۰۵} با نقش تاج (شکل ۹۷) به سجع:

شکل ۹۷

دولت علیه ایران
ظل السلطان
۱۲۹۸

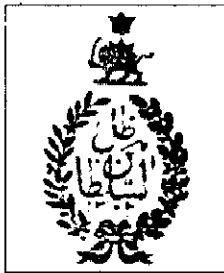
۸-۳۲. مهر چاپی^{۱۰۶} (شکل ۹۸) به سجع:

شکل ۹۸

ظل السلطان
۱۲۹۸

۹-۳۲. مهر چاپی^{۱۰۷} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۹۹) به سجع:

شکل ۹۹

ظل السلطان
۱۳۰۳

۱۰۵. همان، سند شماره ۳۱۹۷ق

۱۰۷. همان، سند شماره ۰۲۶۲۰ق

۱۰۴. همان، سند شماره ۱۱۱۵۴ق

۱۰۶. همان، سند شماره ۰۲۶۱۹ق

۱۰-۳۲. مهر چهارگوش^{۱۰۸} (شکل ۱۰۰) به سجع:

شکل ۱۰۰

ظل السلطان

۱۳۱۴

۱۱-۳۲. مهر چهارگوش انگشتی^{۱۰۹} با نقش شیر و خورشید (شکل ۱۰۱) به سجع:

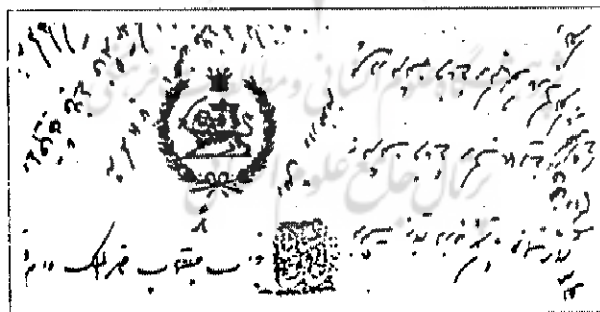

شکل ۱۰۱

ظل السلطان

۱۲-۳۲. در بالای تعدادی از اسناد، مهر خشک دایره^{۱۱۰} با نقش تاج و شیر و خورشید دیده شد.

۱۳-۳۲. سربرگ چاپی^{۱۱۱} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۰۲)، به رنگهای طلایی یا سبز و یا بنفش.

شکل ۱۰۲

۱۰۸. محمدعلی کریمزاده تبریزی، چند فرمان تاریخی، بررسیهای تاریخی، س ۶، ش ۱ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۰): تصویر سند شماره ۴ بعد از صفحه ۱۸۶.

۱۰۹. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ضمیمه سند شماره ۲۵۶۳۵

۱۱۰. همان، سند شماره ۱۳۱۷۴ ق

۱۱۱. همان، سند شماره ۱۳۱۶۷ ق

نقش فوق در مکاتبات ناصرالدین شاه و تعدادی از رجال نیز مشاهده گردید.

۱۴-۳۲. مهر چاپی^{۱۱۲} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۰۳) به سجع:

ظلال السلطان

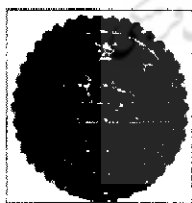
شکل ۱۰۳

۱۵-۳۲. مهر چاپی چهارگوش^{۱۱۳} مخصوص چسباندن در پاکت، با نقش شیر و خورشید (شکل ۱۰۴)، به رنگهای قرمز یا بنفش و یا قهوه‌ای

شکل ۱۰۴

۱۶-۳۲. مهر چاپی دایره،^{۱۱۴} مخصوص چسباندن در پاکت در دو اندازه، با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل‌های ۱۰۵ و ۱۰۶)، به رنگهای قرمز یا سبز یا بنفش و به سجع:

شکل ۱۰۶

شکل ۱۰۵

ظلال السلطان

۱۷-۳۲. مهر چاپی دایره،^{۱۱۵} مخصوص چسباندن در پاکت، با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۰۷) به سجع:

۱۱۳. همان، سند شماره ۲۶۲۹۳ق

۱۱۲. همان، سند شماره ۱۱۱۶۹ق

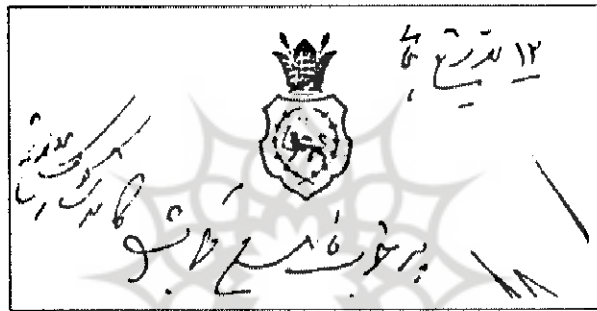
۱۱۴. همان، اسناد شماره‌های ۹۹۲۳۹ق و ۹۹۲۴۱ق

۱۱۵. همان، سند شماره ۱۰۳۶۰۹ق

شکل ۱۰۷

۱۸-۳۲. سربرگ چاپی^{۱۱۶} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۰۸).

شکل ۱۰۸

۳۳. سیف الملوک میرزا بن علیشاه ظل السلطان

مهر چهارگوش^{۱۱۷} (شکل ۱۰۹) به سجع:

قهر یزدان سیف شه سیف الملوک

۱۲۳۹

شکل ۱۰۹

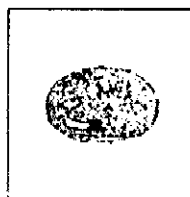
۳۴. سیف الدوله میرزا بن علیشاه ظل السلطان

مهر بیضی^{۱۱۸} (شکل ۱۱۰) به سجع:

۱۱۷. همان، سند شماره ۱۴۵۲۰۲ ح

۱۱۶. همان، سند شماره ۱۳۲۰۲ ق

۱۱۸. همان، سند شماره ۸۴۴۴۳ ق

شکل ۱۱۰

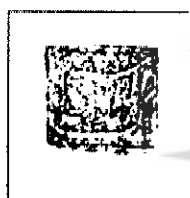
سیف‌الدوله

۱۲۵۴

مهر فوق در ظهر سندی به تاریخ ۱۲۸۷ قمری زده شده است. در سند نوشته شده «مبلغ سیصد تومان در وجه گماشتگان حاجی سیف‌الدوله کارسازی دارید».

۳۵. شیخ علی میرزا شیخ‌الملوک بن فتحعلی شاه (۱۲۱۰-۱۲۶۳ق.)

مهر چهارگوش^{۱۱۹} (شکل ۱۱۱) به سجع:

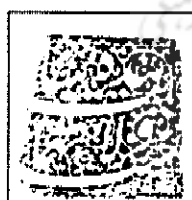
شکل ۱۱۱

شیخ‌الملوک

۱۲۴۱

۳۶. طهماسب میرزا مؤیدالدوله بن محمدعلی میرزا دولتشاه (فوت ۱۲۹۷ق.)

مهر چهارگوش^{۱۲۰} (شکل ۱۱۲) به سجع:

شکل ۱۱۲

بنده شاه ولایت طهماسب

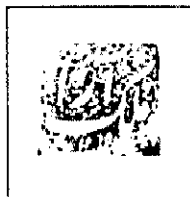
۳۷. عباس میرزا ملک‌آرا بن محمدشاه (۱۲۵۵-۱۳۱۴ق.)

۳۷-۱. مهر چهارگوش^{۱۲۱} (شکل ۱۱۳) به سجع:

۱۱۹. همان، سند شماره ۳۷۳-۳۷۴ و

۱۲۰. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، بخش خطی، سند شماره ۵۵

۱۲۱. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۰۸۲

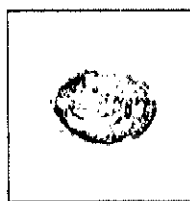

ملک آرا
۱۲۹۵

شکل ۱۱۳

عباس میرزا در سال ۱۲۹۵ قمری به ملک آرا ملقب شد.

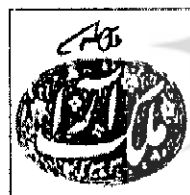
۲-۳۷. مهر بیضی^{۱۲۲} (شکل ۱۱۴) به سجع:

ملک آرا
۱۲۹۵

شکل ۱۱۴

۳-۳۷. مهر بیضی^{۱۲۳} (شکل ۱۱۵) به سجع:

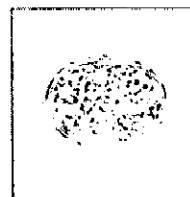
ملک آرا
۱۳۰۳

شکل ۱۱۵

ملک آرا در سال ۱۳۰۳ قمری وزیر تجارت شد.

۳۸. عبدالحسین میرزا فرمانفرما بن فیروز میرزا نصرت الدوله (۱۲۷۴-۱۳۵۸ ق.)

۱-۳۸. مهر بیضی^{۱۲۴} (شکل ۱۱۶) به سجع:

نصرت الدوله

شکل ۱۱۶

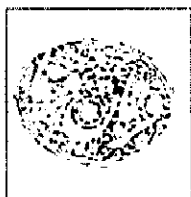
۱۲۳. همان، سند شماره ۱۶۱۲۰

۱۲۲. همان، سند شماره ۱۵۶۲۸

۱۲۴. همان، سند شماره ۱۰۲-۳-۱۴۵ ح

مهر فوق در ظهر سندی به تاریخ ربیع‌الثانی ۱۳۰۶ زده شده است.

۲-۳۸. مهر بیضی^{۱۲۵} (شکل ۱۱۷) به سجع:

عبدالحسین فرمان‌فرما

۱۳۰۹

شکل ۱۱۷

عبدالحسین میرزا در سال ۱۳۰۹ قمری به فرمان‌فرما ملقب شد.

۳-۳۸. مهر بیضی^{۱۲۶} (شکل ۱۱۸) به سجع:

هو

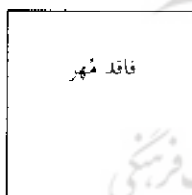
فرمان‌فرما

۱۳۰۹

شکل ۱۱۸

از مهر فوق برای مهر و موم پاکت نیز استفاده می‌شده است.

۴-۳۸. مهر دایره^{۱۲۷} با نقش تاج و شیروخورشید (شکل ۱۱۹) به سجع:

فاقد مهر

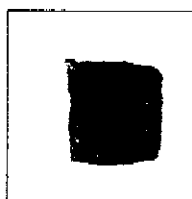
فرمان‌فرما

۱۳۱۳

شکل ۱۱۹

از مهر فوق برای مهر و موم پاکت نیز استفاده شده است.

۵-۳۸. مهر چهارگوش^{۱۲۸} با نقش شیروخورشید (شکل ۱۲۰) به سجع:

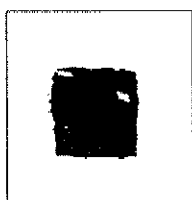
فرمان‌فرما

سالار لشکر

شکل ۱۲۰

۱۲۵. همان، سند شماره ۲۹۵ق. ۱۲۶. همان، سند شماره ۱۴۲۰۲ق.
 ۱۲۷. همان، ضمیمه سند شماره ۶۴-۷-۱۴۵ح ۱۲۸. همان، ضمیمه سند شماره ۲۹۵ق.

از مهر فوق برای مهر و موم پاکت نیز استفاده شده است.
 ۶-۳۸. مهر چهارگوش^{۱۲۹} (شکل ۱۲۱) به سجع:

شکل ۱۲۱

عبدالحسین فرمان فرما
 سالار لشکر
 ۱۳۱۳

از مهر فوق برای مهر و موم پاکت نیز استفاده می شده است.

۷-۳۸. مهر چهارگوش^{۱۳۰} (شکل ۱۲۲) به سجع:

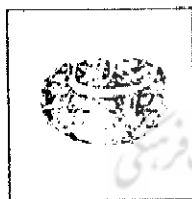

شکل ۱۲۲

فرمان فرما
 سالار لشکر
 ۱۳۱۴

فرمان فرما در اوایل سال ۱۳۱۴ قمری از کرمان احضار، ابتدا به حکومت تهران و سپس به وزارت جنگ منصوب شد.

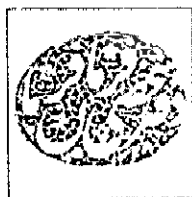
۸-۳۸. مهر بیضی^{۱۳۱} (شکل ۱۲۳) به سجع:

شکل ۱۲۳

فرمان فرما
 سالار لشکر
 ۱۳۱۴

۹-۳۸. مهر بیضی^{۱۳۲} (شکل ۱۲۴) به سجع:

شکل ۱۲۴

دفتر شخصی فرمان فرما
 ۱۳۲۸

۱۲۹. همان، سند شماره ۱۴۱۲۱.ق.

۱۳۰. همان، سند شماره ۶۰۹۸.

۱۳۱. همان، سند شماره ۱۴۱۳۵.ق.

۱۳۲. منصوره اتحادیه (نظام مافی) و سیروس سعدوندیان، گزیده‌ای از مجموعه اسناد عبدالحسین میرزا فرمانفرما ۱۳۴۰-۱۳۲۵ هجری قمری. تهران: نشر تاریخ، ۱۳۶۶، روی جلد.

۱۰-۳۸. مهر چاپی دایره^{۱۳۳} مخصوص چسباندن در پاکت (شکل ۱۲۵). به رنگهای مشکی یا زرشکی و به سجع:

شکل ۱۲۵

عبدالحسین فرمان فرما
فیروز

۱۱-۳۸. سربرگ چاپی^{۱۳۴} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۲۶). به رنگهای مشکی یا آبی و به سجع:

شکل ۱۲۶

فرمانفرما

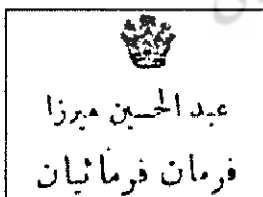
۱۲-۳۸. سربرگ چاپی^{۱۳۵} با نقش تاج و شیر و خورشید (شکل ۱۲۷) به سجع:

شکل ۱۲۷

فرمانفرما

۱۳-۳۸. سربرگ چاپی^{۱۳۶} با نقش تاج (شکل ۱۲۸). به رنگ آبی و به سجع:

شکل ۱۲۸

عبدالحسین میرزا
فرمانفرمایان

۱۳۳. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۷۵-۷-۱۴۵ح

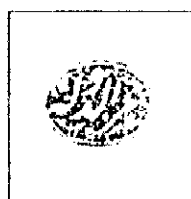
۱۳۴. همان، سند شماره ۶۵-۷-۱۴۵ح

۱۳۵. همان، سند شماره ۱۷-۷-۱۴۵ح

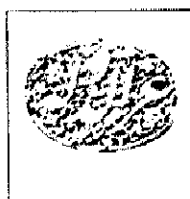
۱۳۶. همان، سند شماره ۵۸-۷-۱۴۵ح

۳۹. عبدالصمد میرزا عزالدوله بن محمدشاه (۱۲۶۱-۱۳۴۸ق.)

۱-۳۹. مهر بیضی^{۱۳۷} در دو اندازه (شکل های ۱۲۹ و ۱۳۰) به سجع:

شکل ۱۳۰

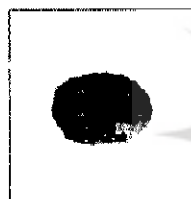

شکل ۱۲۹

عزالدوله
۱۲۷۸

عبدالصمد میرزا در سال ۱۲۷۸ به عزالدوله ملقب شد. از مهر نمونه بزرگتر برای مهر و موم پاکت نیز استفاده شده است.

۲-۳۹. مهر بیضی^{۱۳۸} به طرح طغرا (شکل ۱۳۱) به سجع:

شکل ۱۳۱

عزالدوله
۱۲۸۴

از مهر فوق برای مهر و موم پاکت نیز استفاده شده است.

۳-۳۹. مهر چهارگوش انگشتری^{۱۳۹} به سجع:

هوالقاهر
عبدالصمد قاجار عزالدوله

۱۲۹۱

۴-۳۹. مهر چهارگوش^{۱۴۰} (شکل ۱۳۲) به سجع:

شکل ۱۳۲

هوالقاهر
عزالدوله
۱۲۹۴

۱۳۷. همان، اسناد شماره ۱۳۸۱۹ق و ۱۳۸۲۰ق. ۱۳۸. همان، سند شماره ۲۳۹۸۸ق.

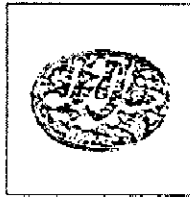
۱۳۹. کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، بخش خطی، مجموعه اسناد شماره ۹۱۴۱/۲.

۱۴۰. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۲۳۳۱۹ق.

۴۰. عبدالله میرزا حشمت‌الدوله بن عبدالله میرزا بن عباس میرزا نایب‌السلطنه
(تولد ۱۲۶۱ق.)

مهر بیضی^{۱۴۱} (شکل ۱۳۳) به سجع:

شکل ۱۳۳

حشمة‌الدوله
۱۲۹۸

۴۱. عزیزالله میرزا ظفرالسلطنه سردار بن جلال‌الدین میرزا بن فتحعلی شاه

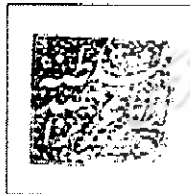
۱-۴۱. مهر بیضی^{۱۴۲} (شکل ۱۳۴) به سجع:

شکل ۱۳۴

هو
سردار ظفرالسلطنه
۱۳۱۷

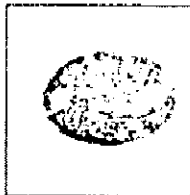
۲-۴۱. مهر چهارگوش^{۱۴۳} (شکل ۱۳۵) به سجع:

شکل ۱۳۵

عزیزالله ظفرالسلطنه
۱۳۲۶

۳-۴۱. مهر بیضی^{۱۴۴} (شکل ۱۳۶) به سجع:

شکل ۱۳۶

ظفرالسلطنه

۱۴۲. همان، سند شماره ۱۳۵۵۸ق.

۱۴۱. همان، سند شماره ۱۳۵۸۸ق.

۱۴۴. همان، سند شماره ۱۳۵۵۷ق.

۱۴۳. همان، سند شماره ۶۳۸۳

۴۲. علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه بن فتحعلی شاه (۱۲۳۴-۱۲۹۸ق.)

۱-۴۲. مهر چهارگوش^{۱۳۵} (شکل ۱۳۷) به سجع:

شکل ۱۳۷

الوائق بالله العلی
عبده علیقلی
۱۲۶۶

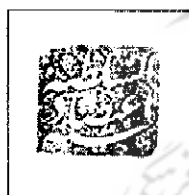
۲-۴۲. مهر بیضی^{۱۳۶} (شکل ۱۳۸) به سجع:

شکل ۱۳۸

اعتضادالسلطنه
۱۲۸۵

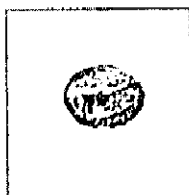
۳-۴۲. مهر چهارگوش^{۱۳۷} (شکل ۱۳۹) به سجع:

شکل ۱۳۹

اعتضادالسلطنه
سنه ۱۲۸۸۵

۴-۴۲. مهر بیضی^{۱۳۸} (شکل ۱۴۰) به سجع:

شکل ۱۴۰

اعتضادالسلطنه
۱۲۹۱

۱۴۶. همان، سند شماره ۱۱۵۹۶ق

۱۴۸. همان، سند شماره ۵۷۵۲

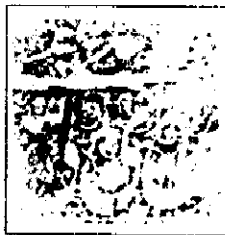
۱۴۵. همان، سند شماره ۸۰۷۹

۱۴۷. همان، سند شماره ۱۱۵۹۴ق

۴۳. علی نقی میرزا رکن الدوله بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۰۷ ق.)

۱-۴۳. مهری ۱۴۹ به سجع:

علی نقی گهر شاه‌یانه شاهی است

شکل ۱۴۱

۲-۴۳. مهر چهارگوش ۱۵۰ (شکل ۱۴۱) به سجع:

افوض امری الی الله

عبده علی نقی

۳-۴۳. مهر چهارگوش ۱۵۱ (شکل ۱۴۲) به سجع:

شکل ۱۴۲

شد ز رکن الدوله باز ارکان دولت استوار

۱۲۴۳

۴۴. علی نقی میرزا رکن الدوله بن محمد تقی میرزا رکن الدوله

۱-۴۴. مهر چهارگوش ۱۵۲ (شکل ۱۴۳) به سجع:

شکل ۱۴۳

رکن الدوله

۱۳۰۷

مهر فوق در سندی به تاریخ ۲۷ ذی‌قعدة ۱۳۲۷ مشاهده شد. نکته قابل توجه آن

۱۴۹. حسین مدرسی طباطبایی، برگی از تاریخ قزوین، قم: کتابخانه عمومی حضرت آیه‌الله العظمی نجفی مرعشی، ۱۳۶۱، ص ۲۸۷.

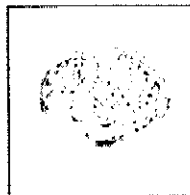
۱۵۰. کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، بخش خطی، دفتر فرامین و احکام شماره ۳۷۳ عکسی، ش ۵.

۱۵۱. حسین مدرسی طباطبایی، ص ۳۶۴.

۱۵۲. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۶۳۵۰.

است که مهر مذکور مربوط به محمدتقی میرزا رکن‌الدوله است که پس از فوت وی (۱۳۱۸ق.)، پسرش از آن مهر نیز استفاده کرده است.

۲-۴۴. مهر بیضی^{۱۵۳} (شکل ۱۴۴) به سجع:

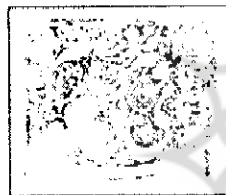

رکن‌الدوله
۱۳۱۹

شکل ۱۴۴

۴۵. فرهاد میرزا معتمدالدوله بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (۱۲۳۳-۱۳۰۵ق.)

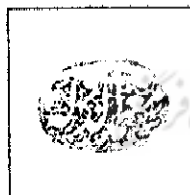
۱-۴۵. مهر چهارگوش^{۱۵۴} (شکل ۱۴۵) به سجع:

فرهاد گوهری ز دریای خسروی است

شکل ۱۴۵

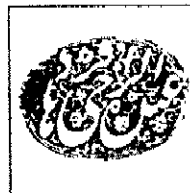
۲-۴۵. مهر بیضی^{۱۵۵} (شکل ۱۴۶) به سجع:

معتمدالدوله
۱۲۸۳

شکل ۱۴۶

۳-۴۵. مهر بیضی^{۱۵۶} (شکل ۱۴۷) به سجع:

عبد‌الراجی فرهاد
۱۲۸۴

شکل ۱۴۷

۱۵۳. همان، سند شماره ۲۶۲۱۵ق

۱۵۴. مجموعه اسناد شخصی آقای سیدیدالله ستوده

۱۵۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۷۷۴۸

۱۵۶. همان، سند شماره ۱۰۱۱۱ق

فرهاد میرزا در سال ۱۲۸۴ قمری به حکومت کردستان منصوب شد.

۴۶. فرخ سیر میرزا نیرالدوله بن فتحعلی شاه

مهر چهارگوش^{۱۵۷} (شکل ۱۴۸) به سجع:

شکل ۱۴۸

نسب دارد از شاه والاگهر
پدر بر پدر شاه فرخ سیر

۴۷. فریدون میرزا بن عباس میرزا نایب السلطنه (فوت ۱۲۷۲ق.)

۱-۲۷. مهر چهارگوش^{۱۵۸} (شکل ۱۴۹) به سجع:

شکل ۱۴۹

فریدون گوهر دریای شاهی
۱۲۴۴

۲-۴۸. مهری^{۱۵۹} به سجع:

غلام درگه خسرو فریدون

۴۸. فیروز میرزا نصرت الدوله بن عباس میرزا نایب السلطنه (۱۲۳۳-۱۳۰۳ق.)

۱-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۰} (شکل ۱۵۰) به سجع:

شکل ۱۵۰

خجسته اختر شاهنشاه جهان فیروز

۱۲۵۰

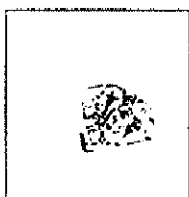
۱۵۷. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. بخش خطی. سند شماره ۳۷.

۱۵۸. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران. سند شماره ۵۸۱۸.

۱۵۹. همان. نسخه خطی روضه الصفا به شماره ۱۲۰۸ ارسالی به آستان قدس رضوی.

۱۶۰. همان. سند شماره ۵۸۹۸.

فیروز میرزا در سال ۱۲۵۰ قمری به حکومت فارس منصوب شد.
۲-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۱} (شکل ۱۵۱) به سجع:

عبده فیروز

شکل ۱۵۱

۳-۴۸. مهر بیضی^{۱۶۲} (شکل ۱۵۲) به سجع:

المتوکل علی الله عبده فیروز

شکل ۱۵۲

۴-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۳} (شکل ۱۵۳) به سجع:

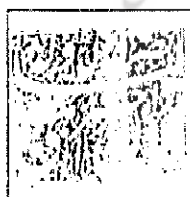

نصرت الدوله

۱۲۷۱

شکل ۱۵۳

۵-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۴} (شکل ۱۵۴) به سجع:

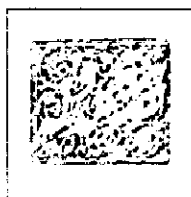
فروزان اختر فرساهی نصره الدوله

۱۲۷۰

شکل ۱۵۴

۱۶۱. وزارت امور خارجه. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی. گزیده اسناد سیاسی ایران و عثمانی. تهران: وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۶۹، ج. ۱، ص ۵۵۷.
۱۶۲. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۳۷-۶-۵۴ و
۱۶۳. همان، سند شماره ۱۴۵۸۱ اق
۱۶۴. مجموعه اسناد شخصی آقای سیددالله ستوده

۶-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۵} (شکل ۱۵۵) به سجع:

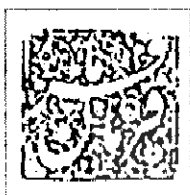
شکل ۱۵۵

نصرةالدوله

۱۲۸۴

نصرت‌الدوله در سال ۱۲۸۴ قمری پیشکار آذربایجان و بعد حاکم قزوین شد.

۷-۴۸. مهر چهارگوش^{۱۶۶} (شکل ۱۵۶) به سجع:

شکل ۱۵۶

فرمان فرما

۱۲۹۴

۴۹. قهرمان میرزا بن عباس میرزا نایب‌السلطنه (فوت ۱۲۵۷ ق.)

۱-۴۹. مهر چهارگوش^{۱۶۷} (شکل ۱۵۷) به سجع:

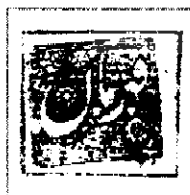

شکل ۱۵۷

قهرمان ملک دارای جهان شد قهرمان

۱۲۴۴

۲-۴۹. مهر چهارگوش^{۱۶۸} (شکل ۱۵۸) به سجع:

شکل ۱۵۸

قهرمان

۱۲۴۸

۱۶۵. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۸۹۴

۱۶۶. همان، سند شماره ۱۴۲۰۷ ق ۱۶۷. همان، سند شماره ۵۸۲۲

۱۶۸. همان، سند شماره ۷۱۴۴

قهرمان میرزا در سال ۱۲۴۸ قمری به حکومت یزد منصوب شد.

۵۰. کامران میرزا نایب السلطنه بن ناصرالدین شاه (۱۲۷۲-۱۳۴۷ ق.)

۱-۵۰. مهر چهارگوش^{۱۶۹} (شکل ۱۵۹) به سجع:

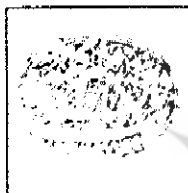

شکل ۱۵۹

کامران ز شه نایب السلطنه شد

۱۲۷۶

۲-۵۰. مهر بیضی^{۱۷۰} (شکل ۱۶۰) به سجع:

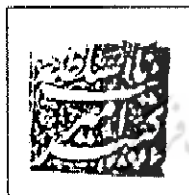
شکل ۱۶۰

نایب السلطنه امیرکبیر

۱۲۸۵

کامران میرزا در سال ۱۲۸۵ قمری به امیرکبیر ملقب شد.

۳-۵۰. مهر چهارگوش^{۱۷۱} (شکل ۱۶۱) به سجع:

شکل ۱۶۱

نایب السلطنه امیرکبیر

۱۲۸۶

۴-۵۰. مهر چهارگوش^{۱۷۲} (شکل ۱۶۲) به سجع:

شکل ۱۶۲

کامران عبد شاه مهر سریر

نایب السلطنه امیرکبیر

۱۲۹۴

۱۷۰. همان، سند شماره ۱۲۵۴۰

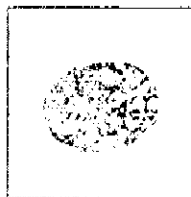
۱۷۲. همان، سند شماره ۱۴۵۲۰

۱۶۹. همان، سند شماره ۷۰۱۱

۱۷۱. همان، سند شماره ۷۰۰۹

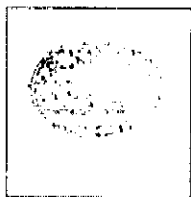
۵-۵۰. مهر بیضی^{۱۷۳} (شکل ۱۶۳) به سجع:

شکل ۱۶۳

کامران
۱۲۹۴

۶-۵۰. مهر بیضی^{۱۷۴} (شکل ۱۶۴) به سجع:

شکل ۱۶۴

نایب‌السلطنه امیرکبیر
۱۲۹۵

کامران میرزا در سال ۱۲۹۵ قمری هنگام سفر شاه به اروپا، مجدداً به نیابت سلطنت برگزیده شد و پس از بازگشت شاه، کارهای مملکتی بین سه نفر از جمله کامران میرزا تقسیم گردید. کارهای اداری حکومت تهران، قزوین، گیلان، مازندران، دماوند، فیروزکوه، قم، کاشان، ساوه، ملایر، تویسرکان، نهاوند، استرآباد، شاهرود، بسطام، دامغان و سمنان به او واگذار شد و به علاوه کارهای شاهزادگان، علما و امور تجارت نیز باید به وسیله او به عرض می‌رسید و جواب صادر می‌شد.

۷-۵۰. مهر دایره^{۱۷۵} به طرح طغرا با نقش شیرو خورشید (شکل ۱۶۵) به سجع:

شکل ۱۶۵

نایب‌السلطنه امیرکبیر
سنه ۱۲۹۵

۸-۵۰. مهر چایی^{۱۷۶} دایره با نقش تاج (شکل ۱۶۶) به سجع قرینه:

۱۷۳. همان، سند شماره ۱۰۰۵۸ ق

۱۷۴. همان، سند شماره ۲۱۹۳۷ ق

۱۷۵. همان، سند شماره ۱۶۴۳۳ ق

۱۷۶. همان، سند شماره ۴۱۸۹۱ ق

نائب السلطنه امیرکبیر

شکل ۱۶۶

۹-۵۰. مهر چاپی^{۱۷۷} با نقش تاج (شکل ۱۶۷) به رنگ طلایی یا سبز و به سجع قرینه:

نائب السلطنه امیرکبیر

شکل ۱۶۷

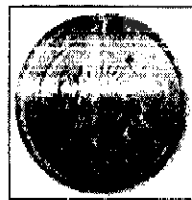
۱۰-۵۰. مهر چاپی^{۱۷۸} با نقش تاج (شکل ۱۶۸) به رنگ قهوه‌ای یا آبی و یا سبز و به سجع:

نائب السلطنه امیرکبیر

شکل ۱۶۸

۱۱-۵۰. مهر خشک دایره^{۱۷۹} با نقش شیر و خورشید (شکل ۱۶۹) در مکاتبات بعضی از شاهان و شاهزادگان دیگر نیز مهر فوق دیده شد.

شکل ۱۶۹

۱۷۸. همان، سند شماره ۱۹۶۰۵ اتی

۱۷۷. همان، سند شماره ۲۴۴۱۳ اتی

۱۷۹. همان، سند شماره ۱۴۵۵۳ اتی

۱۲-۵۰. مهر چهارگوش^{۱۸۰} (شکل ۱۷۰) به سجع:

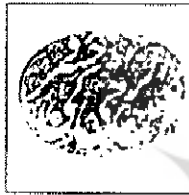

شکل ۱۷۰

هوالملی العظیم
کامران
۱۳۳۵

۵۱. کیخسرو میرزا بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۲۴ق.)

مهر بیضی^{۱۸۱} (شکل ۱۷۱) به سجع:

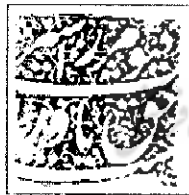

شکل ۱۷۱

عبدالراجی کی خسرو

۵۲. کیومرث میرزا عمیدالدوله بن قهرمان میرزا

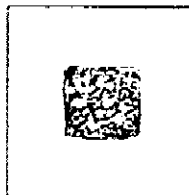
۱-۵۲. مهر چهارگوش^{۱۸۲} (شکل ۱۷۲) به سجع:

شکل ۱۷۲

کیومرث را شیر حق یاور است

۲-۵۲. مهر چهارگوش^{۱۸۳} (شکل ۱۷۳) به سجع:

شکل ۱۷۳

عمیدالدوله
۱۲۷۹

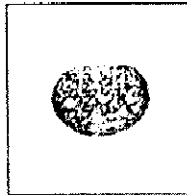
۱۸۱. همان، سند شماره ۳۷-۳-۱۳۷ و

۱۸۲. همان، سند شماره ۶۶۷۹

۱۸۰. همان، سند شماره ۲۵۳۵۲ق

۱۸۳. همان، سند شماره ۳۱-۸-۱۲۸گ

۳-۵۲. مهر بیضی^{۱۸۴} (شکل ۱۷۴) به سجع:

شکل ۱۷۴

عمیدالدوله
۱۲۹۲

۵۳. کیومرث میرزا ملک آرا بن فتحعلی شاه (۱۲۲۴-۱۲۸۹ق.)

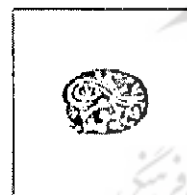
۱-۵۳. مهر چهارگوش^{۱۸۵} (شکل ۱۷۵) به سجع:

شکل ۱۷۵

ملک آرا
۱۲۷۶

۲-۵۳. مهر بیضی^{۱۸۶} به طرح طغرا (شکل ۱۷۶) به سجع:

شکل ۱۷۶

کیومرث
۱۲۸۱

ملک آرا در سال ۱۲۸۱ قمری به حکومت بروجرد منصوب شد.

۵۴. محمدتقی میرزا رکن الدوله بن محمدشاه (۱۲۶۲-۱۳۱۸ق.)

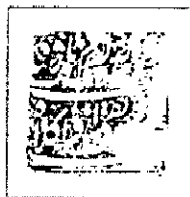
۱-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۸۷} (شکل ۱۷۷) به سجع:

۱۸۴. همان، سند شماره ۱۳۹۸۵ق

۱۸۵. کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، بخش خطی، دفتر فرامین و احکام شماره ۳۷۳ عکسی، ش ۱۷.

۱۸۶. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۹۱۹۰ق

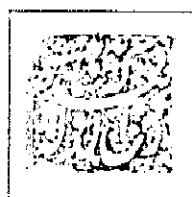
۱۸۷. همان، سند شماره ۶۲۷۹

شکل ۱۷۷

رکن الدوله تا که لقب یافت ز شاه
ماه محمدتقی افراخت کلاه
۱۲۸۴

۲-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۸۸} (شکل ۱۷۸) به سجع:

شکل ۱۷۸

بنده درگه شاهنشه
رکن الدوله
۱۲۸۴

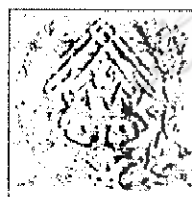
۳-۵۴. مهر بیضی^{۱۸۹} (شکل ۱۷۹) به سجع:

شکل ۱۷۹

رکن الدوله
۱۲۸۴

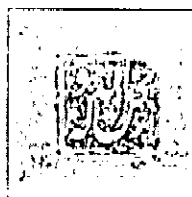
۴-۵۴. مهر خشک^{۱۹۰} (شکل ۱۸۰) به سجع قرینه:

شکل ۱۸۰

رکن الدوله

۵-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۹۱} (شکل ۱۸۱) به سجع:

شکل ۱۸۱

رکن الدوله
۱۲۸۹

۱۸۹. همان، سند شماره ۶۲۱۷

۱۹۱. همان، سند شماره ۶۲۱۹

۱۸۸. همان، سند شماره ۶۲۱۹

۱۹۰. همان، سند شماره ۶۲۷۱

رکن‌الدوله در سال ۱۲۸۹ قمری به حکومت زنجان منصوب شد.

۶-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۹۲} (شکل ۱۸۲) به سجع:

شکل ۱۸۲

هوالمعز
رکن‌الدوله
سنه ۱۲۹۴

۷-۵۴. مهر بیضی^{۱۹۳} (شکل ۱۸۳) به سجع:

شکل ۱۸۳

هوالعزیز المعز
رکن‌الدوله
۱۲۹۷

۸-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۹۴} با نقش شیر و خورشید (شکل ۱۸۴) به سجع:

شکل ۱۸۴

رکن‌الدوله
۱۲۹۹

۹-۵۴. مهر چهارگوش^{۱۹۵} به طرح طغرا (شکل ۱۸۵) به سجع:

شکل ۱۸۵

بنده درگه شاهنشاه رکن‌الدوله
۱۲۹۹

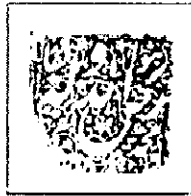
۱۹۲. همان، سند شماره ۶۲۷۱

۱۹۳. همان، سند شماره ۲۸۷۰۵ق

۱۹۴. همان، سند شماره ۱۵۵

۱۹۵. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. بخش خطی، سند شماره ۱۵۵

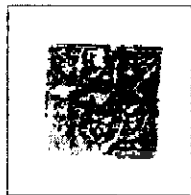
۵۴-۱۰. مهر چهارگوش^{۱۹۶} (شکل ۱۸۶) به سجع:

شکل ۱۸۶

هوالقادر
محمدتقی رکن الدوله
۱۳۰۵

۵۴-۱۱. مهر چهارگوش^{۱۹۷} (شکل ۱۸۷) به سجع:

شکل ۱۸۷

رکن الدوله
۱۳۰۷

در مورد مهر فوق به توضیح ردیف ۲۲-۱ توجه شود.

۵۴-۱۲. مهر بیضی^{۱۹۸} (شکل ۱۸۸) به سجع:

شکل ۱۸۸

رکن الدوله
۱۳۰۹

رکن الدوله در سال ۱۳۰۹ قمری به حکومت فارس منصوب شد.

۵۵. محمدحسین میرزا حشمت الدوله بن محمدعلی میرزا دولتشاه (فوت ۱۲۶۲ق.).

۵۵-۱. مهر چهارگوش^{۱۹۹} (شکل ۱۸۹) به سجع:

شکل ۱۸۹

دردرج شاهی محمدحسین
۱۲۱۹

۱۹۶. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۶۲۳۰

۱۹۷. همان، سند شماره ۱۲۳۱۷ق

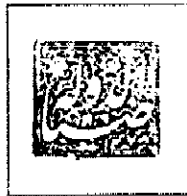
۱۹۸. همان، سند شماره ۱۶۳۵۰

۱۹۹. مجموعه اسناد شخصی آقای سید یدالله ستوده

۲-۵۵. مهری^{۲۰۰} به سجع:
لا اله الا الله الملك الحق المبين
عبده محمد حسين

۵۶. محمد رحيم ميرزا ضياء الدوله بن عباس ميرزا نايب السلطنه

مهر چهارگوش^{۲۰۱} (شکل ۱۹۰) به سجع:

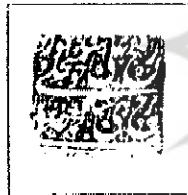

شکل ۱۹۰

ضياء الدوله
۱۲۷۸

۵۷. محمد علي ميرزا دولتشاه بن فتحعلي شاه (۱۲۰۳-۱۲۳۷ ق.)

مهر چهارگوش^{۲۰۲} (شکل ۱۹۱) به سجع:

شکل ۱۹۱

ز فتح علي شد چو خور منجلي
مه برج شاهي محمدعلي
۱۲۲۲

مهر فوق به کتابهای کتابخانه سلطنتی نیز زده شده است.

۵۸. محمد قلي ميرزا ملك آرا بن فتحعلي شاه (۱۲۰۳-۱۲۸۹ ق.)

مهر چهارگوش^{۲۰۳} (شکل ۱۹۲) به سجع:

شکل ۱۹۲

خلف فتحعلي شاه محمد قلي است

[۴]

۲۰۰. محمد رضا نصیری، ج ۲، ص ۲۴۰

۲۰۱. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۱۸-۳-۱۴۵ اح

۲۰۲. محمد رضا نصیری، ج ۱، ص ۲۳۳.

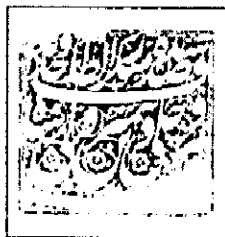
۲۰۳. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۸۷-۱-۱۶۶ ان

بخشی از مهر فوق ناخواناست.

۵۹. محمدولی میرزا بن فتحعلی شاه (۱۲۰۳-۱۲۸۱ق.)

۱-۵۹. مهر چهارگوش^{۲۰۴} (شکل ۱۹۳) به سجع:

شکل ۱۹۳

ز الطاف خداوند شده صد شکر جلی
بر لب پیرو پیمبر دین شاه ولی

در بعضی از قسمتهای مهر فوق افتادگی وجود داشت لذا سجع آن به قرینه خوانده شد.

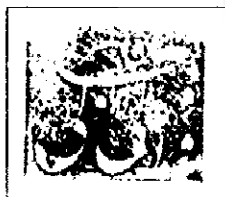
۲-۵۹. مهر چهارگوش^{۲۰۵} (شکل ۱۹۴) به سجع:

شکل ۱۹۴

یا قاهر العدو
یا والی الولی

۳-۵۹. مهر چهارگوش^{۲۰۶} (شکل ۱۹۵) به سجع:

شکل ۱۹۵

یا قاهر العدو
یا والی الولی

۲۰۵. همان، سند شماره ۵۷۸۷

۲۰۴. همان، سند شماره ۷۱۰۱

۲۰۶. کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، بخش خطی، دفتر فرامین و احکام شماره ۲۷۳ عکسی، ش ۳.

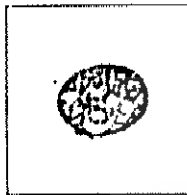
۸

۶۰. محمود میرزا بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۱۴ ق.)

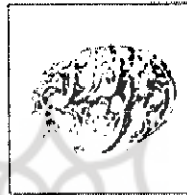
مهری ۲۰۷ به سجع: ۲۰۸
شد بتوفیق صانع معبود
پاسبان در رضا محمود

۶۱. مغرور میرزا موقوف الدوله بن تیمور میرزا بن حسینعلی میرزا فرمانفرما

مهر بیضی ۲۰۹ در دو اندازه (شکل های ۱۹۶ و ۱۹۷) به سجع:

شکل ۱۹۷

شکل ۱۹۶

موقوف الدوله

۶۲. ملک قاسم میرزا بن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۲۲ ق.)

مهری ۲۱۰ به سجع:
فروزان اختر برج شهنشاهی ملک قاسم

۶۳. ملک منصور میرزا شعاع السلطنه بن مظفرالدین شاه

۱-۶۳. مهر چهارگوش ۲۱۱ (شکل ۱۹۸) به سجع:

شعاع السلطنه

شکل ۱۹۸

۲۰۷. میرزا غلامحسین خان ادیب، ص ۲۳۶.

۲۰۸. این مهر در مجله وحید سال ۱۲ شماره ۱۰ صفحه ۶۰۱ چنین خوانده شده است:

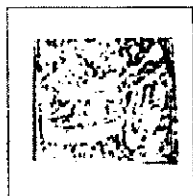
ششد بتوفیق صانع معبود
پاسبان در رضا ملک محمود

۲۰۹. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، اسناد شماره ۶۶۷۲ و ۲۲۱۴۰ ق

۲۱۰. طاهری شهاب، سجع مهر سلاطین و شاهزادگان و صدور. وحید، ص ۲، ش ۲ (مرداد ۱۳۴۴): ص ۴۸.

۲۱۱. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران. سند شماره ۶۰۸۳

۲-۶۳. مهر چهارگوش^{۲۱۲} (شکل ۱۹۹) به سجع:

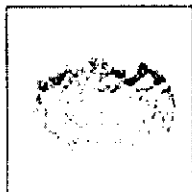

شکل ۱۹۹

ملک منصور

۱۳۰۱

۳-۶۳. مهر بیضی^{۲۱۳} (شکل ۲۰۰) به سجع:

شکل ۲۰۰

ملک منصور

۱۳۱۱

۶۴. منوچهر میرزابن فتحعلی شاه (تولد ۱۲۲۲ق.)

۱-۶۴. مهر بیضی^{۲۱۴} به سجع:

در صدف شهبی منوچهر

۱۲۳۴

مهر فوق به کتاب زده شده بود.

۲-۶۴. مهر چهارگوش^{۲۱۵} (شکل ۲۰۱)

شکل ۲۰۱

فروزان اختر شاهی منوچهر

۲۱۳. همان، سند شماره ۶۷۷۴

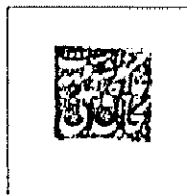
۲۱۴. همان، سند شماره ۹۴۱۳

۲۱۵. همان، نسخه خطی دیوان جامی به شماره ۱۱۲۶، ارسالی به آستان قدس رضوی.

۲۱۶. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، بخش خطی، سند شماره ۱۲۹.

۶۵. مهدیقلی میرزا بن عباس میرزا نایب السلطنه

مهر چهارگوش^{۲۱۶} (شکل ۲۰۲) به سجج:

شکل ۲۰۲

مهدیقلی بجان غلام محمدشه است

۱۲۵۲

۶۶. ناصرالدین میرزا ناصری بن مظفرالدین شاه

متأسفانه هنوز اطلاع زیادی از ناصرالدین میرزا ناصری در دست نیست. از این رو حدس زده شد که مهر زیر مربوط به او باشد.

مهر چهارگوش^{۲۱۷} (شکل ۲۰۳) به سجج:

شکل ۲۰۳

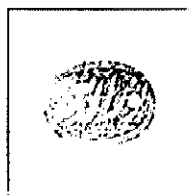
هوالمعین

ناصرالدین

۱۳۳۴

۶۷. نورالدهر میرزا بن محمدقلی میرزا ملک آرا (فوت ۱۳۰۷ق.)

۱-۶۷. مهر بیضی^{۲۱۸} (شکل ۲۰۴) به سجج:

شکل ۲۰۴

نورالدهر

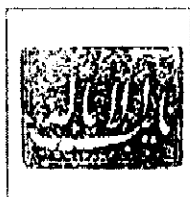
۱۲۶۵

۲۱۶. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۱۶-۱۶۶.

۲۱۸. همان، سند شماره ۱۴۶۷۴ق

۲۱۷. همان، سند شماره ۲۱۷۷۷ق

۲-۶۷. مهر چهارگوش^{۲۱۹} (شکل ۲۰۵) به سجع:

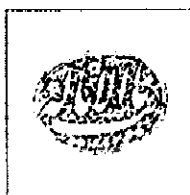

شکل ۲۰۵

نایب‌الایاله

۱۲۸۸

۳-۶۷. مهر بیضی^{۲۲۰} (شکل ۲۰۶) به سجع:

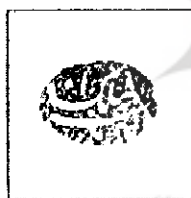
شکل ۲۰۶

نایب‌الایاله

۱۲۹۷

۶۸. وجیه‌الله میرزا سیف‌الملک بن سلطان احمد میرزا عضدالدوله (۱۲۷۱-۱۳۲۲ق.)

۱-۶۸. مهر بیضی^{۲۲۱} (شکل ۲۰۷) به سجع:

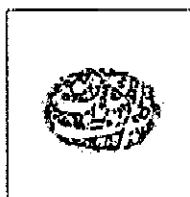
شکل ۲۰۷

سیف‌الملک

۱۲۹۸

وجیه‌الله میرزا در سال ۱۲۹۸ قمری به سیف‌الملک ملقب شد.

۲-۶۸. مهر بیضی^{۲۲۲} (شکل ۲۰۸) به سجع:

شکل ۲۰۸

سیف‌الملک

۱۳۱۵

۲۱۹. مجموعه اسناد شخصی آقای سیدبدالله ستوده

۲۲۰. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شماره ۲۱۲۶۹ق.

۲۲۱. همان، سند شماره ۱۲۹۳۸ق

۲۲۲. همان، سند شماره ۱۲۹۳۷ق

وجیه‌الله میرزا در سال ۱۳۱۵ قمری به وزارت جنگ منصوب شد.

۶۹. هلاکو میرزا بهادرخان بن حسنعلی میرزا شجاع‌السلطنه (فوت ۱۲۷۱ ق.)

مهر چهارگوش^{۲۲۳} (شکل ۲۰۹) به سجع:

العزة لله الواحد القهار

هلاکو

۱۲۴۱

شکل ۲۰۹

۲۲۳. کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی. بخش خطی، دفتر فرامین و احکام شماره ۳۷۳ عکسی، ش ۱۰.